

Socialdepartementet

Remissvar över betänkandet SOU 2023:52 Ett
stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen (dnr
S2023/02576)

Inledningsvis instämmer kammarrätten i att det är viktigt med åtgärder för att motverka att välfärdssystemet missbrukas.

Ett effektivt brottsförebyggande arbete och robusta och enkla regelverk
Kammarrätten ser positivt på förslagen om att beslutande myndigheter får ett reglerat ansvar att förebygga brott och att enkla och robusta regelverk ska säkerställas. Ett brottsförebyggande arbete för att undvika att välfärdssystemet utnyttjas bör kunna kombineras med myndigheternas uppdrag att värna enskildas trygghet.

Utökade möjligheter till uppgiftsinhämtning

Likaså anser kammarrätten att det är positivt att de beslutsfattande myndigheterna får utökade möjligheter att inhämta uppgifter. Det är dock viktigt att den utvidgade uppgiftsskyldigheten för myndigheter och företag blir ett effektivt verktyg. När det gäller effektiviteten vill kammarrätten anföra följande.

Bidragsbrottsutredningen anför (s. 426) att det bör säkerställas att uppgifterna faktiskt lämnas ut och att uppgiftslämmandet därför bör bygga på att aktuella myndigheter och företag är skyldiga att lämna de uppgifter som omfattas av föreslagna bestämmelser. På annat ställe i betänkandet sägs (s. 432) att förslaget, att införa en bred möjlighet för myndigheterna att inhämta uppgifter av stor betydelse som samtidigt begränsas till situationer där felaktigheter misstänks, är ett nödvändigt och välavvägt steg i att skapa fungerande verktyg för myndigheternas arbete mot brottslighet.

Kammarrätten välkomnar att skyldigheten för myndigheter och företag att lämna uppgifter som behövs för kontroll till Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten utvidgas. Vi noterar dock att det inte finns några tvångsmedel kopplade till dessa skyldigheter. När det gäller myndigheter saknar det betydelse, men sannolikt inte när det gäller företag som är verksamma inom välfärdssystemen.

Om t.ex. ett företag som anordnar assistans inte fullgör sin uppgiftsskyldighet saknar Försäkringskassan möjlighet att gå vidare. Det är rimligt att anta att inte alla kommer att fullgöra sin uppgiftsskyldighet

Frågan är om inte myndigheten i ett sådant läge borde ha möjlighet att förelägga företaget vid vite att lämna begärda uppgifter eller hämta in uppgifterna genom verkställighet av Kronofogdemyndigheten (jfr Skatteförfarandelagens bestämmelser om tvångsåtgärder)

Enligt kammarrättens mening finns det en hel del som talar för att Försäkringskassan bör ha liknande möjligheter att kontrollera företag som är verksamma inom välfärdssystemen som Skatteverket har för att kontrollera företag som är bokföringsskyldiga. Utan sådana möjligheter finns det nämligen en risk för att de nya verktygen blir verkningslösa. Det är därför en brist att utredningen inte har övervägt behovet av tvångsmedel. Kammarrätten anser att det bör göras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Bidragsspärr

Det samlade förfarandet för bidragsspärr där både allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar har en roll och där olika förvaltningsmyndigheter ska tillämpa spärren och besluta om undantag framstår enligt kammarrätten inte som ett smidigt och enkelt förfarande. Processer om bidragsspärr kan komma drivas i flera instanser hos såväl allmänna domstolar som allmänna förvaltningsdomstolar.

Det föreslagna förfarandet förhåller sig därför inte särskilt väl till målsättningen att uppnå enkla regelverk. Därtill kommer att det endast kan förväntas att ett begränsat antal personer per år skulle kunna komma i fråga för en bidragsspärr. Med anledning härav kan mervärdet med att införa systemet med bidragsspärr ifrågasättas.

Kammarrätten förordar i stället att dagens regelverk inom det förvaltningsrättsliga systemet, med bestämmelser kring indragning och återkrav, används mer effektivt. Kammarrätten upplever att sådana åtgärder idag ofta dröjer. På så sätt hinner återkrävda belopp bli stora innan beslut kommer att fattas. Detta drabbar det allmänna, som får svårigheter att driva in återkraven. Även en enskild, som kan vara sjuk och av vårdslöshet har kommit att ta emot för mycket ersättning, kan hamna i en svår ekonomisk situation. Vidare kan en del av återkravet behöva efterges med anledning av den långsamma handläggningen.

Förutsättningarna för en effektivare hantering bör kunna förbättras genom ett ökat informationsutbyte mellan myndigheter. I det sammanhanget är det även viktigt att det tillses att myndigheterna har effektiva kontrollsystem, så att en snabb uppföljning kan komma till stånd när en uppgift, om exempelvis högre inkomst eller avslutade studier, inkommer. Det är även viktigt med fungerande signalsystem inom myndigheterna, då det inte är ovanligt att information kommer in till en del av en myndighet men först senare till en annan. Om mörkertalet vad gäller fall där systemet utnyttjas minskas skulle myndigheterna även kunna anmäla fler fall för fortsatt hantering inom det straffrättsliga systemet och därmed leda till att fler bidragsbrott lagförs.

Vidare bör redan gällande regelverk inom välfärdssystemet kunna utvecklas. Försäkringskassan nämner i sina övergripande synpunkter på förslaget om bidragsspärr att bestämmelser om indragning och sanktioner inom socialförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen bör kunna ses över och vidareutvecklas. Det skulle vidare vara rimligt att det vid en ansökan om en förmån kunde vara en diskvalificerande faktor om personen tidigare har

missbrukat välfärdssystemet. Myndigheterna skulle alltså, inom ramen för en ansökan om en förmån eller ett stöd, ta ställning till om bidrag ska vägras på grund av bidragsbrott eller annat systemmissbruk. I ett sådant system skulle myndigheterna kunna ta ställning till frågan om undantag redan i samband med prövningen av ansökan.

En utvecklad hantering inom det förvaltningsrättsliga systemet borde också kunna leda till snabbare reaktioner än det föreslagna systemet med bidragsspärr, där en bidragsspärr inte får genomslag förrän brottmålsdomen vunnit laga kraft.

Sammanfattningsvis bedömer kammarrätten att det föreslagna förfarandet för bidragsspärr är alltför komplicerat, inte minst bakgrund av hur många fall det kan röra sig om per år. Vi anser därför att alternativa förfaranden inom ramen för det förvaltningsrättsliga systemet bör övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Detta yttrande har beslutats av och kammarrättslagmannen Petter Classon och kammarrättsrådet Anna Gränsmarker.